

5. Ягоднікова, В. (2009). *Виховання лідерів* Управління школою [українською мовою].
6. Schildkraut, D. J. (2002). The more things change... American identity and mass and elite responses to 9/11. *Political Psychology*, 23(3), 511-535 [англійською мовою].
7. Glaser, R. (1984). *Education and thinking: The role of knowledge* Amer. Psychologist [англійською мовою].

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО
АПАРАТУ**

УДК 159.922.62

Корнєєва Алла Федорівна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. В статті розглядається проблема соціально-психологічної адаптації старших дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА). Виділено компоненти адаптацій інклюзивного освітнього середовища: архітектурне, технічне, методичне забезпечення доступності для дітей з особливими освітніми потребами. Визначено бар'єри, що ускладнюють процес соціальної адаптації дітей з набутими порушеннями ОРА, зокрема: фізичні обмеження, ізоляція, емоційний бар'єр, інформаційний бар'єр.

Представлено модель соціально-психологічної адаптації у дітей з порушенням опорно-рухового як складного і суперечливого процесу, зумовленого соціальними чинниками і психофізичними особливостями дітей зазначеної категорії.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, старші дошкільники, діти з порушенням опорно-рухового апарату, бар'єри соціально-психологічної адаптації, модель соціально-психологічної адаптації.

Актуальність дослідження. Діти з порушеннями опорно-рухового апарату, внаслідок їхньої особливої вразливості, обмеження соціокультурної мобільності через відсутність сприятливого, пристосованого середовища для задоволення потреб, потребують особливої уваги, що безперечно актуалізує питання соціальної інтеграції та адаптації таких дітей. Нові форми навчання дітей з особливими освітніми потребами ще тільки починають впроваджуватися.

Сьогодні на інклюзивному навчання перебуває багато дітей з особливими освітніми потребами (в тому числі з порушеннями опорно-рухового апарату). Однак, умови, які створюють в цих закладах, не завжди відповідають потребам і можливостям цих дітей. Це призводить до труднощів у їх соціально-психологічної адаптації, що негативно впливає на успішність навчання та відносини з однолітками.

Тому проблема соціально-психологічної адаптації дітей з порушеннями опорно-рухового апарату до умов школи є досить актуальною проблемою.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Соціально-психологічна адаптація особистості була предметом вивчення у численних наукових дослідженнях. Зокрема А. Ананьєв, І. Бех, Л. Божович, Максименко С., Налчаджян А., Піаже Ж. вивчали загальні концептуальні підходи щодо соціальної адаптації особистості; Адлер А., Бернс Р., Келлі Дж., Леонтьєв О., Петровський А., Рубінштейн С., Фрейд З., Фурман А. – фактори та чинники порушення соціальної адаптації.

У спеціальних психолого-педагогічних дослідженнях розкриваються Проблеми соціалізації особистості з обмеженнями життєдіяльності були предметом досліджень В. Бондара, В. Засенка, В. Синьова та ін.

Фактори оптимізації соціальної адаптації дітей з обмеженнями життєдіяльності, особливості соціальної адаптації особистості з порушеннями функцій опорно-рухового апарату досліджували О. Глоба, І. Мамайчук, О. Романенко, В. Лебединський, К. Семенова, О. Чеботарьова, Л. Шипіцина, А. Шевцов, С. Яковлева.

Мета наукової публікації здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації старших дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання статті: здійснити теоретичний аналіз соціально-психологічної адаптації старших дошкільників до умов загальноосвітньої школи; представити модель процесу соціально-психологічної адаптації дошкільників з порушенням функцій опорно-рухового апарату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одна з основних проблем дітей з порушеннями ОРА полягає в ізолюваності від суспільства, відсутності умов активізації власної суб'єктності, у вдосконаленні соціального середовища відповідно до їх потреб. На жаль, загальна відчуженість призводить до обмеження кола спілкування, замкнутості на своїх проблемах, відсторонення від суспільного життя.

На думку доктора Л. Годмана, соціальна ізоляція характеризує процеси обмеження прав осіб з порушеннями розвитку, це наслідок численних втрат, що унеможливають у повному обсязі їх участь у соціальному житті.

Основним бар'єром для успішної адаптації дітей з порушеннями ОРА є обмеження, що обумовлені або фізичними, або сенсорними, або інтелектуально-психічними порушеннями функцій, які заважають їм самостійно пересуватися й (або) орієнтуватися в просторі (Холостова, О. та Дементьєва, Н., 2015).

З іншого боку, фактори зовнішнього середовища можуть збільшити або, навпаки, компенсувати вплив цих особливостей. За допомогою вдосконалення архітектурної доступності та застосування новітніх технічних засобів можна забезпечити оптимальний доступ осіб з інвалідністю до необхідних споруд та закладів. На жаль, просторово-середовищні бар'єри для дітей з обмеженнями життєдіяльності є досить важкими для подолання (Людквіст, Л.Б., 2007). Навіть у тих випадках, коли особа з ОРА має засоби пересування, організація житлового і навчального середовища й транспорту часто не є оптимальною.

Питання адаптації освітнього середовища до потреб дитини з порушеннями ОРА складається з кількох компонентів. Ці компоненти спрямовані на досягнення *архітектурної доступності*, адаптацію *навчальних матеріалів* (спеціальні посібники, наочність, прилади, які дозволяють сприймати та засвоювати знання) та *приспосовування навчальних підходів* (підбір ефективних методів і прийомів, адаптація чи/та модифікація програм, завдань тощо).

Крім того, адаптації освітнього середовища не можна розглядати відокремлено від питання кадрового забезпечення. Ще є педагоги, які й досі психологічно не готові до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. За таких умов вони принесуть більше шкоди аніж користі. А отже, важливим залишається питанням підготовки керівних кадрів.

Іншою важливою перешкодою є інформаційний бар'єр, що виражається в труднощах одержання інформації як навчальної плану, так особистісного характеру. Дефіцит інформації або її недостатня насиченість можуть привести до особистісної стагнації (депресії, спаду активності) та незворотнього згасання інтелектуальних здатностей.

З іншого боку, існує бар'єр, що відгороджує соціум від дитини з обмеженнями життєдіяльності – їм набагато складніше презентувати свої погляди й позиції, донести свої потреби й інтереси.

Існує й емоційний бар'єр. Його специфіка полягає у двосторонній вектор взаємодії: з одного боку, ще є непродуктивні емоційні реакції оточуючих на присутність особи з обмеженнями життєдіяльності (цікавість, глузування, почуття незручності чи провини, гіперопіки, страху й таке інше), з іншого боку, наявність фруструючої емоції самої особи з обмеженнями життєдіяльності (жалість до себе, недобррозичливість до оточуючих, очікування гіперопіки, прагнення звинуватити когось у власних проблемах і обмеженнях, прагнення до ізоляції тощо).

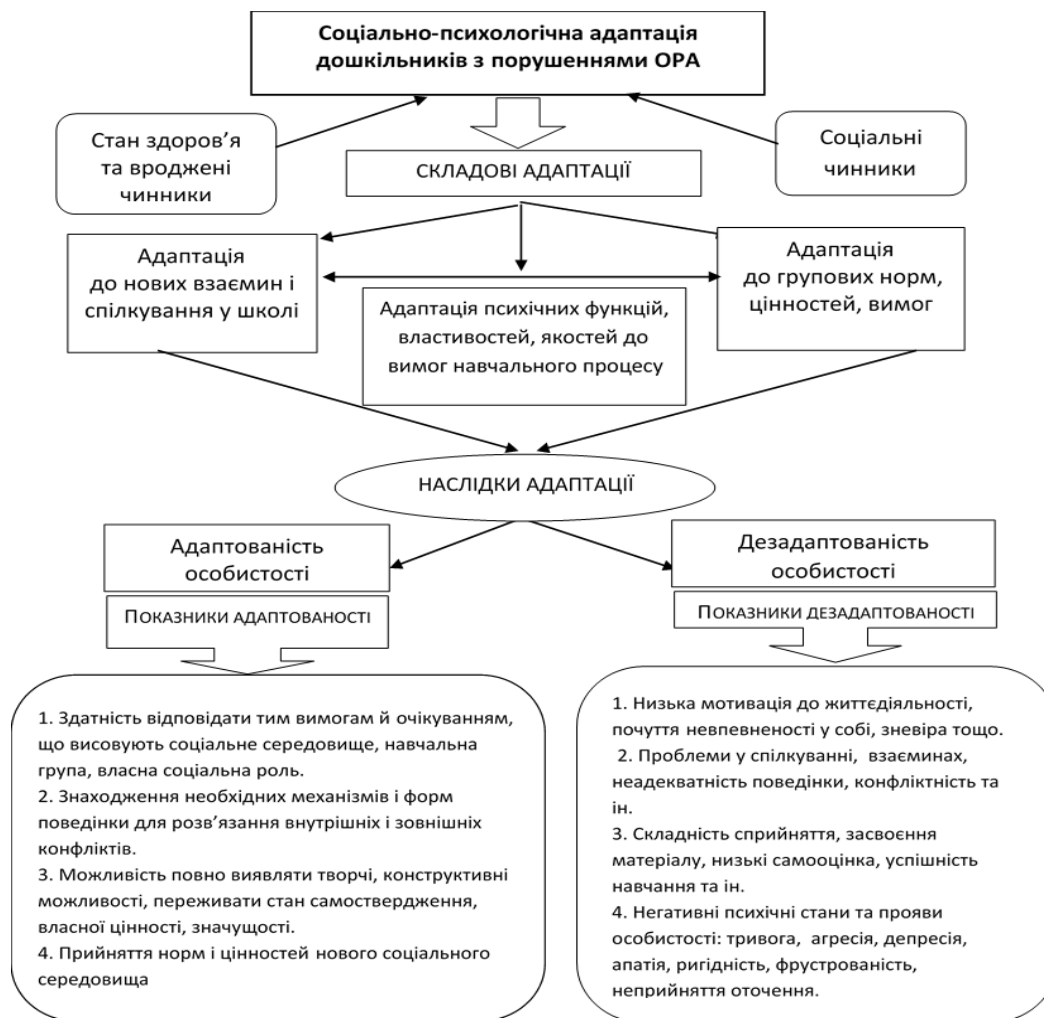
Подібний комплекс ускладнює соціальні контакти в процесі взаємин дитини з обмеженнями життєдіяльності та її соціального середовища. А. Налчяджан наголошував на необхідність гармонізування емоційного фону в дітей з обмеженнями життєдіяльності (Налчяджан, А., 1988).

Ефективність соціально-психологічної адаптації залежить від адекватного сприймання особистістю себе і своїх соціальних зв'язків, порушення яких визначає полярні тенденції функціонування цілеспрямованої системи «адаптивність – дезадаптивність». Саме тому вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації дітей з порушеннями ОРА до навчання в умовах інклюзії важливе не лише саме по собі, а може стати основою розробки шляхів їх інтеграції у шкільний соціум. На нашу думку, процес соціально-психологічної адаптації дітей з порушенням функцій опорно-рухового апарату можна представити, у вигляді наступної моделі (Рис. 1.).

На рис.1 соціально-психологічну адаптацію дітей зображено, як складний процес, зумовлений, як соціальними чинниками, так і особливостями дітей, викликаними їхніми захворюваннями. передбачається, Наслідком процесу соціально-психологічної адаптації дітей залежить від багатьох чинників. Її наслідки можуть бути як адаптованість, так і дезадаптованість особистості.

На рис.1 соціально-психологічну адаптацію дітей зображено, як складний процес, зумовлений, як соціальними чинниками, так і

особливостями дітей, викликаними їхніми захворюваннями. передбачається, Наслідком процесу соціально-психологічної адаптації дітей залежить від багатьох чинників. Її наслідки можуть бути як адаптованість, так і дезадаптованість особистості.

Рис. 1 Модель процесу соціально-психологічної адаптації дошкільників з порушенням функцій опорно-рухового апарату

Дезадаптація особистості з особливими потребами як систематичне порушення процесу адаптації є джерелом психічної напруги, внутрішнього дискомфорту та нестабільності перебігу психічних процесів і може призвести до формування негативних особистісних якостей та властивостей – порушення мотивації, когнітивних процесів, емоційно-чуттєвої сфери та поведінки.

Висновки. Проблема соціально-психологічної адаптації до умов інклюзивного соціуму старших дошкільників з порушенням функцій опорно-рухового апарату – одна з найбільш соціально значущих і недостатньо вивчених проблем. Це зумовлено зростанням чисельності дітей зазначеної категорії, які переходять на інклюзивне навчання. Соціально-психологічна адаптація дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату передбачає наявність у них активних зусиль, спрямованих на досягнення гармонії з навколишнім середовищем, власного розвитку, особистісного становлення і міжособистісної взаємодії впродовж усього життя, та зміною соціального (зокрема, у випадку інклюзивного навчання – освітнього) середовища для забезпечення оптимальних умов їхнього розвитку та навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні психологічних особливостей дошкільників з порушенням опорно-рухового апарату для здійснення їх адаптації до умов загально-освітньої школи.

Список використаної літератури:

1. Люндквіст, Л. Б. (2007). Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності : навчально-метод. посіб. Київ : ГЕРБ [українською мовою].
2. Холостова, Е. И., Дементьева, Н. Ф. (2015). Социальная реабилитация : учеб. пособ. Москва: Издательско-торговая корпорация [російською мовою].
3. Налчаджян, А. А. (1988). Социально-психическая сила адаптации личности (формы, механизмы и стратегии). Ереван: Эксмо [російською мовою].
4. Ярмола, Н. А. (2017). Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі». 2(5). 249-251 [українською мовою].